

LBRIS

We know
books

IOAN SLAVICI

Pădureanca

Prefață, fișă biobibliografică
și referințe critice
de Lucian Pricop

EDITURA CARTEX 2000

CUPRINS

<i>O proză cu valoare de document socio-istoric</i>	7
<i>Fișă biobibliografică</i>	12
<i>Referințe critice</i>	14
Pădureanca	21

I

Fă trei cruci și zi „Doamne-ajută!“ când treci pragul casei, fie ca să ieși, fie ca să întri, căci lumea din întâmplări se alcătuieste, iar întâmplarea e noroc ori nenorocire, și nimeni nu știe dacă e rău ori bun ceasul în care a pornit, nici dacă va face ori nu ceea ce-și pune de gând.

Busuioc însă, bogătoiul, era om care știe ce voiește. Pe vrute, pe muncite, pe chibzuite, el ajunsese gospodar ce ară cu patru pluguri zece zile de-a rândul și seamănă brazdele numai cu grâu bob ales, și de aceea se putea simți destoinic a scoate la capăt lucruri pe care alții nici măcar de gând a și le pune nu se încumetau.

Se ivise holera-n țară, iar Busuioc nu voia să știe de ea. Holeră-n timpul secerișului?! La aceasta nu s-a gândit și nici acum nu voia să se gândească. Avea patruzeci de jugăre de pământ acoperite cu grâu, un singur lan ce șovăie mereu sub sarcina de spicuri grele: holeră, neholeră, el trebuia să-și adune rodul în timp de trei zile, căci puțin se scutură de la cei săraci, dar mult de la dânsul.

Și de la mulți mult s-ar scutura în fieștecare an și încă mai mult ani și ani de-a rândul dacă n-ar fi brațul pădurenilor flămânzi.

Simțind apropierea timpului de secere, pădurile, se pun în mișcare colibă cu colibă, sat cu sat se adună, văile pornesc întregi spre câmpia întinsă, și în câteva zile cât ține locul din Mureș până în părțile Orăzii și până la izvoarele Crișurilor nu mai rămân prin sate decât moșnegii neputincioși, babele bătrâne și copiii nevârstnici: setea de viață îi ia și-i duce pe toți la sărbătoarea cea mare ce se ține în fieștecăre an o dată pentru împărțirea pâinei de toate zilele.

Acum stăpânirea oprise această serbare: se dăduse de știre și cu toba prin sat, și în auzul oamenilor adunați la biserică precum că nimeni nu are voie să părăsească de seceriș hotarul satului său, nici să primească de seceriș oameni din alte sate.

– Să văd eu cine mă oprește pe mine a-mi strânge rodul muncii mele! strigă Busuioc. Curată nebunie! De unde ia stăpânirea puterea de a ne opri pe noi pe toți? La asta nu s-a gândit?! Într-o mână e: „Măi, omule, vrei să mori de foame?“, iar în cealaltă: „Bagă de seamă ca nu cumva să dai de holeră!“ Apoi tot mai bună e holera. Parcă dacă mi-a fi dat să mor de holeră, stăpânirea o să șteargă data mea de acolo unde s-o fi aflând! Ți-e scris, ți-e scris; nu ți-e scris, nu ți-e scris, și sănătate bună.

– Socoteala lui Busuioc era făcută: n-avea decât să pună caii la câteva căruțe, să plece la păduri ca să-și aducă oamenii, și apoi ar fi vrut el să știe care-i acela, un om din Curtici, care ar îndrăzni să facă gură.

– Măi taică, eu zic să mă duc eu, grăi Iorgovan, iar Iorgovan era feciorul tătâne-său.

Busuioc nu prea stetea de vorbă cu oamenii, și unul dintre oamenii cu care mai ales nu stetea de vorbă era fiul său, Iorgovan.

Iorgovan era, ce-i drept, mai tânăr decât taică-său, însă tocmai fiindcă era mai tânăr și fiindcă îl avea pe Busuioc bogătoiu tată, învățase mai mult în viața lui și era oarecum

mai cuminte: asta o şimţea Iorgovan, iar Busuioc o ştia, şi în fundul inimii se bucura de ceea ce ştie.

Iorgovan umblase cinci ani de zile la şcolile din Arad; era vorba să se facă „domn“, fiindcă avea pe ce, şi Busuioc visa nopţi întregi la domnia feciorului său şi nici n-avea de ce să nu viseze, fiindcă feciorul său era bun şcolar. Într-o bună dimineaţă se pomeneşte însă cu el acasă.

– Taică, eu m-am gândit să mă dau şi eu la plugărie, îi zisese el atunci.

Busuioc s-a uitat lung la el, a mai stat pe gânduri, apoi l-a întrebat:

– Care va să zică rămâi plugar ca mine: de ce nu mi-ai spus-o tu asta mai nainte?

– Pentru că-mi ziceam, a răspuns Iorgovan, dacă îl întreb, ştiu că n-are să voiască; dac-o fac, ştiu că are să-i pară rău odată, iar dacă aştept până ce s-o mai gândi şi el, mă tem că o să-mi treacă pofta.

„Aşa-i! gândise Busuioc în el, tot mai bine plugar de frunte decât boier de rând.“

Însă Busuioc era om însurat, el unul şi cu nevasta doi, iar nevasta lui îl avea frate pe popa din Socodor, o avea soră pe preuteasa din Otlaca, mai avea şi veri, şi verişoare, şi e greu lucru să ai neamuri multe şi să te temi de gura lor.

„Busuioc nu ştie să-şi ţie feciorul în frâu“: asta n-ar fi voit Busuioc s-o zică neamurile nevestei sale despre dânsul, pentru că avea şi el neamuri, şi aceste se supărau când acelea îl grăiau de rău, şi apoi se supărau şi acolea când ştiau că aceste s-au supărat, încât Busuioc se bălăbănise câte un an de zile până ce ajungea să le împace.

El se duse dar la popa, fiindcă popa era cel mai cu minte dintre toţi.

– Lasă-l, frate! a grăit popa, că el ştie mai bine la ce-l trage inima!

De atunci Iorgovan tace, face și așteaptă, ca taică-său să se bucure, iar Busuioc e tată și se bucură și atunci când nu prea are de ce.

Cu toate aceste, acum Busuioc stete pe gânduri.

De mai cu minte era fiul său mai cu minte; acum însă nu era vorba de minte, ci de trecere, și trecere tot el, tatăl, avea mai multă. Știa pe toată lumea, și toată lumea îl știa pe el: nu intra în mintea lui gândul că i s-ar pune cineva în drum când îi zice: „Eu sunt Busuioc de la Curtici“. Așa era! Lui nu i se punea nimeni în drum; însă Iorgovan era mai mult decât dânsul: feciorul lui Busuioc!

– Bine băiete, dar bagă de seamă, răspunse tatăl.

Și nici nu ar fi fost rău dacă Iorgovan, tot ca alte dăți, ar fi fost povățuit numai de gândul că-i va părea odată bine bătrânului.

Era cu minte Iorgovan; însă mintea este și ea după timpuri și împregiurări: băiatul era de douăzeci de ani, și mai ales în timpul secerișului ar fi slabă de tot mintea de douăzeci de ani, prin care nu trece, fie chiar și numai pe fulgerate, și câte un gând zburdalnic.

Secerișul este o sărbătoare, și Iorgovan voia ca pentru această sărbătoare el să-i aleagă pe oameni, și cosași, și legători, și fete ce trec de-a lungul brazdei s-adune în urma cosașului mănunchii sub secere.

An, lucru fusese minunat: erau flăcăi sprinteni și la vorbă, și la lucruri, un cimpoieș și doi lăutari, era și-o gură spartă, erau și fetele tot una și una, încât iarna toată Iorgovan numai la seceriș a visat.

Iar în mijlocul secerătorilor i se iveră totdeauna Simina, fata crâșnicului de la Zâmbu, și îndată ce i se iveră Simina, el trecea cu gândul de la seceriș la treier și de la treier la culesul viilor, fiindcă Simina nu a plecat decât abia pe la fiertul vinului. La casa lui Busuioc e totdeauna de lucru pentru o Simină, pentru tatăl ei și pentru încă doi, trei oameni ce se țin de dânșii.

Dar cu Simina n-ar fi voit Iorgovan să deie față; asta și-o pusese el de mult în gând. Prea își ieșise din fire pe atuncea: era bine că s-a dus.

Nu-i vorba, de câte ori se gândea la dânsa, el își făcea muștrări că n-a sărutat-o nici măcar o dată.

Nu era băiat rușinos de felul lui, și chiar în cele dintâi zile a voit s-o facă.

– Tu știi că eu te las de bună voie, îi zisese ea atunci; de ce vrei s-o faci cu de-a sila?

De acolo înainte el nu mai voia să o sărute, iar acum, cu un an mai bătrân, îi era ciudă că n-a voit, și n-ar fi vrut să deie față cu dânsa, pentru ca nu cumva să-l împingă păcatul să-i arate că poate voi, dacă vrea, chiar și mai mult.

Nu dar la Simina se gândea Iorgovan, ci numai la un fel de Simină, care vine și trece și nu lasă-n urma ei decât o scurtă părere de bine c-a fost.

Lui Busuioc însă nici măcar atât nu-i trecea prin minte, și când Iorgovan și-a făcut cele trei cruci și a zis „Doamne ajută!“, tatăl se gândea la cele patruzeci de pogoane ale sale, iar feciorul la secerătoare.

– Doamne ajută! grăi și Șofron, sluga, care nu se gândea decât să facă treaba în care-l trimisese stăpânul său.

II

Busuioc avuse dreptate.

N-avea stăpânirea destulă putere spre a-i opri pe oameni la casele lor. Serile de iarnă ei își petrecuseră timpul povestindu-și unii altora cele ce văzuseră peste vară la câmpie, primăvara îi opreau mereu pe drumeți în cale ca să afle de la dânsii cum stau sămănăturile de pe șes, iar acum știau cu

toții, că anul a fost mănos și așteptau cu nerăbdare să le vie vestea că spicul s-a îngălbenit.

Îndată dar ce le-a venit vestea, ei s-au pornit la vale.

Și adecă de ce să nu pornească?

Pe la dâșii nu era holeră. Porunca stăpânirii? Stăpânirea nu cerea nimic de la dâșii: îi oprise numai pentru că voia să le facă bine ferindu-i de primejdie, și treaba lor era dacă voiesc ori nu să se împărtășească de această binefacere.

Așa-nțelegea toată lumea treaba, și de aceea, când oamenii au început să plece, slujbașii satului, care erau și ei tot oameni ca lumea, se făceau că nici nu știu, nici n-aud, nici nu văd, iar după ce drumurile s-au umplut, i s-a trimis stăpânirii răspuns precum că n-a fost cu puțință să-i oprească pe oameni pe la casele lor.

Drumul de țară de pe valea Crișului Alb, ajungând în apropierea șesului, la Maghierat, se despică-n două, și o parte din cete o ia prin Pâncota spre mijlocul șesului, iar alta apucă spre Șiria, ca să înainteze la Arad și să treacă Mureșul în Banat.

Sosind la Șiria, cetele trec de-a curmezișul prin sat și se opresc în bătătura de la marginea Câmpiei.

Aici e începutul.

Satul se-ntinde la poalele celui din urmă șir de dealuri. Din sus de sat locurile sunt presărate cu vii, și mai sus coasta e acoperită cu târși, pe culmea plaiului se vede marginea pădurilor, iar într-un vârf ieșit înspre Câmpie, cel mai înalt dintre toate, se ridică zidurile părăsite ale Vilagășului, o cetate veche, de unde ochiul străbate toată Câmpia cât pătrunde zarea de lumină.

Iorgovan plecase de la Curtici înspre amurgul serii și mâna drept spre țuguiul Vilagășului, și mâna iute fiindcă-l mâna și pe el ceva înainte.

Iar Șofron se necăjea că Iorgovan mâna așa de iute și [-și] zicea mereu: „Ce-o fi având de-i așa de neastâmpărat?!“

În curând apoi se înseră și Iorgovan îl lăsă pe Șofron departe-n urma sa.

Dealurile se ridicau ca niște ziduri întunecate în fața lui; se iviră apoi unul câte unul și focurile băieților ieșiți cu vitele la pășune, și iar se vedea cetatea, care acum stetea-n zarea roșiatică a unui foc mare ca o mogâldeată nemișcată.

Era înspre miezul nopții când el ieși dintre holdele din hotarul Șiriei și apuca drumul cel mare.

Plecat cu gândul de lungă călătorie în treburi grele, el era dus cu gândul lui departe înainte, și de câte ori vedea cetatea înaintea sa, îi era parcă n-a plecat încă și iar mai îndemna caii la pas iute. Însă om era și el. În cele din urmă începu să moțăie, și caii, obosiți și ei, simțind că li se slobod frânele, o deteră în pas domol de tot.

Apropiindu-se de sat, el deodată se trezi din oboseala lui.

De mult încă îi păruse că aude așa, din când în când, cimpoi, și ceteră, și fluier, și chiote zburdalnice: trecând acum un pod de peatră, i se iviră și focurile de la marginea satului, dimpreună cu lumea ce se îndesuia prin zarea lor.

El sări în picioare, ca să vadă mai bine, apoi strânse frânele și trase cu biciul între cal, iar aceștia, nedepriși cu biciul, își luară zăbalele în dinți și i se-ntinseră drumului, încât oamenii de pe la focuri, speriați de goana lor, grăbiră din toate părțile să li se pună în drum.

Oprind caii, Iorgovan se uita amețit împregiur.

Lume, lume și iar lume, sute și sute, mii de oameni, un bâlci întreg, și tot nu era bâlci, fiindcă la bâlci sunt și care, sunt și șetri, iar aici nu erau decât oameni vii, o oaste întreagă, și tot nu era caste, fiindcă aici erau pe câți flăcăi, pe atâte fete. Și precum privea și precum asculta din drum, el nu putea să înțeleagă nimic: pe ici, pe colo, câte un foc, și oameni, grămezi-grămezi, unii întinși pe jos, alții îndesuindu-se, cei mai mulți jucând – cimpoi, lăutari, fluierași, cântece, chiote și vorbă, vorbă, vorbă, care le leagă toate și le împreună în o singură băjbăitură.

Iorgovan era foarte nenorocit.

Plecaseră în cale lungă și, plecat abia, se simțea la sfârșitul călătoriei. Știuse el că va găsi pădureni la Șiria, dar că va găsi atât de mulți încât să nu mai aibă nevoie de a merge mai departe, la asta nu s-a gândit.

Dar acum era vorba să vadă ce era de văzut.

El sări din căruță, desprinse caii pe de lături și plecă spre mulțime.

Oamenii erau veseli, și Iorgovan își speriasse somnul. Văzându-se dar în mijlocul gălăgiei repede-repede îi trecură prin minte trei gânduri deosebite.

„Bani ai?

Am.

Aici nu te cunoaște nimeni și nimeni nu te bagă în seamă.

Cine știe dacă o să-ți mai fie dat a vedea încă o dată un lucru ca și acesta.

O să-l trimit pe Șofron cu căruțele la vreun birt din sat și o să mă duc eu mai târziu.“

Căci erau aici multe pe care omul trebuie să le știe și să le vadă.

Câțiva pași de la drum el dete peste o grămadă adunată împregiurul unui foc de vreascuri. Unii ședeau pe jos, iar alții steteau în picioare, dar toți ascultau neclintiți cântecul unui moșneag ce ședea pe un fedeleș de lângă foc. Era cântecul lui Novac. Iorgovan îl mai auzise, par' însă că nu tot astfel, și se necăjea că nu poate să-l audă destul de bine în gălăjia cea mare.

În dosul lui un fluieraș și un lăutar cântau *Ardeleana*, iar un flăcău de cei cu gura spartă luase cinci fete și le juca. Lumea adunată împregiurul lor izbucnea la toată șotia lui în hohote și iar se stăpânea, ca nu cumva să-i scape vreo vorbă pe neauzite.

Iorgovan, auzind chiotul și hohotele, se-ntoarse în călcâi, apoi tresări, rămase o clipă nemișcat și se dete câțiva pași înapoi.

Îi trecuse ca o săgeată prin inimă, una dintre cele cinci fete era Simina.

Nu! nu era Simina; era numai o pădureancă, o fată, și pădurencele și fetele mai ales pe la miezul nopții seamănă unele cu altele.

Dar dacă nu era Simina, putea să fie, era un lucru firesc să fie.

Trecuseră luni de zile de când n-o mai văzuse în gândul lui: știa numai c-a văzut-o, știa cum fusese, dar nu mai simțise acreala de care i-a fost cuprins tot sufletul în timpul cât a stat dânsa la Curtici; acum, dimpreună cu oamenii de la păduri i se ivi și chipul Pădurencii, și simțământul de acreală, nu amărăciune, acreală, ca și acreala vinului stătut de fiert și încă nelimpezit. Cât a stat dânsa la Curtici, zâmbet în fața lui nu s-a ivit, mâncarea lui n-a fost mâncare și somnul lui n-a fost somn, și totuși de câte ori era vorba de plecarea ei, îi venea să răcnească și-și înfigea ghearele în șolduri. Era grozav lucru când vrei să nu voiești ce vrei și simți că nu poți voi nimic, ci te duce altul după cum te poate. Și lucrul ăsta grozav îl simțea Iorgovan și acum.

Tremura în tot trupul.

N-ar fi voit să deie față cu dânsa, dar voia s-o vadă, s-o găsească, să afle dacă e aici ori nu, pentru ca nu cumva să-l zărească ea pe el și să se lege de dânsul. Și fiindcă sufletul îi era plin de dânsa, oriunde se uita, tot pe dânsa o vedea, și de câte ori se-ncredința că tot nu e dânsa, iar o vedea în altă parte.

Trecuse-n lung și-n lat, în cruciș și-n curmeziș, mergând la început îngrijat și fricos și apoi mai iute și tot mai iute, dând cu cotul la dreapta și la stânga și vârându-și mereu capul printre oameni.

– Pe cine cauți, câmpiene? îl întrebă un flăcău.

Iorgovan rămase încremenit.

– Eu? pe nimeni, răspunse el. Am venit și eu să văd.

Se dăduse de gol, se făcuse de rușine, își arătase slăbiciunea.

Dar de unde-l cunoștea pădureanul?

De unde? De pe port!

– Dar prost mai sunt! strigă el.

Fieştecare sat are portul lui: n-avea decât să caute un zimbran, pentru ca să afle de la el dacă Simina este ori nu aici.

Nu era Simina şi nici nu era vorba să vie.

Nu era, ştia că nu poate să fie, dar el, cu toate aceste, o vedea mereu: se uitase parcă prea cu dinadins în soare şi îi scăpărau ochii.

În zadar! O Simină, o pădureancă era pe lumea aceasta, şi de aceasta el nu putea scăpa; se temuse că o va găsi aici, iar acum, după ce ştia că nu o poate găsi, era nemângâiat şi-i venea să plece drept la Zimbru.

Şofron, găbind căruţa-n drum, s-a năcăjit că Iorgovan a lăsat caii plini de spumă în răcoarea nopţii; a dus apoi căruţele la birt, le-a dat cailor nutreţ şi s-a întors şi el în băătăura de la marginea satului.

– Ei, ce zici!? Cum îţi place!? întrebă, trezit şi el din somn.

– Mai ştiu şi eu!? îi răspunse Iorgovan.

Prea îi păreau molateci pădurenii. Erau veseli, nu-i vorbă, jucau, chiuiau, râdeau, dar Iorgovan ar fi voit să-i vadă ieşiţi din fire, ca să-l ieie şi pe el din minte.

Degeaba! Veselie adevărată fără de vin nu se poate.

– Haid' să facem noi una, încât să-i meargă vestea! strigă el. Ad-o vadră de vin! Tovarăşi o să ne găsim noi.

O vadră, doauă, multe vedre putea feciorul lui Busuioc dacă voia. Iar tovarăşi – slavă Domnului! – se găsesc tovarăşi.

În amurgul zilei flăcăii frământau pământul, iară Iorgovan şedea pe fedeleşul de lângă focul de vreascuri, bătea din palme şi striga mereu:

– Hupa-ţupa, hupa-ţupa, hop!

Abia o dată, de două ori atinsese bocala cu vin, era însă ameţit, rău ameţit.

– Nu mai vreau! strigă el îndârjit, apoi se ridică şi o luă spre sat.